

Inhoud

Inleiding	11
Belijdenissen	
Boek 1	33
<i>Inleidend gebed [1-6]</i>	33
<i>Barmhartig welkom [7]</i>	35
<i>Kinderlijke wraak door te huilen [8]</i>	36
<i>Lofprijzing om oorsprong en eerste jaren [9-12]</i>	37
<i>Natuurlijke woordenschat [13]</i>	39
<i>Naar school [14-16]</i>	40
<i>Op de rand van de dood [17-18]</i>	42
<i>Leren onder dwang [19]</i>	43
<i>Naar de middelbare school [20-29]</i>	43
<i>Op de drempel van het leven: gewoon de beste willen zijn [30]</i>	49
<i>Dank voor Gods gaven [31]</i>	50
Boek 2	51
<i>Puberteit: opgaan in het vele [1-4]</i>	51
<i>Terug uit Madaura [5-8]</i>	53
<i>Zin om te stelen, om te genieten van het stelen [9-12]</i>	55
<i>Misleidende imitaties van God [13-15]</i>	57
<i>Diefstal: onderzocht en overdacht [16-18]</i>	59
Boek 3	61
<i>Studeren in Carthago [1-6]</i>	61
<i>Hortensius van Cicero [7-8]</i>	64
<i>Eerste Schriftstudie [9]</i>	65

<i>Honger naar waarheid: kennismaking met manicheeërs [10-11]</i>	66
<i>Vragen over het Oude Testament [12]</i>	68
<i>Andere tijden, andere regels: dezelfde gerechtigheid [13-17]</i>	68
<i>Manicheese opvattingen [18]</i>	72
<i>Verdriet en droom van Monica [19-20]</i>	73
<i>Om raad bij een bisschop [21]</i>	74
Boek 4	76
<i>Op een verkeerd spoor [1]</i>	76
<i>Samenleven met een vrouw [2-3]</i>	76
<i>Op consult bij astrologen [4-6]</i>	77
<i>Vriendschap: zoeter dan alles [7-12]</i>	79
<i>Troost van andere vrienden [13-14]</i>	83
<i>De ziel op zoek [15-19]</i>	84
<i>Schoonheid en harmonie [20-27]</i>	87
<i>Aristoteles' Tien Categorieën [28-29]</i>	91
<i>Begrip en inzicht: gaven van God [30-31]</i>	92
Boek 5	94
<i>Lofprijzing: opstaan uit geestelijke slaap [1-2]</i>	94
<i>Faustus: hooggeleerd in wetenschap en vrije kunsten? [3]</i>	95
<i>Het goede van wetenschap en haar grenzen [4-7]</i>	95
<i>Arrogantie van Mani [8-9]</i>	98
<i>Faustus: een teleurstelling [10-13]</i>	99
<i>Op weg naar Rome [14-17]</i>	102
<i>Vragen aan de manicheeërs [18-22]</i>	105
<i>Op weg naar het Milaan van Ambrosius [23-25]</i>	108
Boek 6	111
<i>Monica aan de lippen van Ambrosius [1-2]</i>	111
<i>Augustinus' visie op Ambrosius [3]</i>	113
<i>Nieuwe inzichten groeien [4-8]</i>	114
<i>Het geluk van een arme sloeber [9-10]</i>	117
<i>Alypius en Nebridius [11-17]</i>	119

<i>Nader beraad [18-19]</i>	125
<i>Ruggespraak over het huwelijk [20-26]</i>	126
Boek 7	132
<i>Gods beeld [1-3]</i>	132
<i>De oorzaak van het kwaad [4-7]</i>	134
<i>Afstand van de astrologen [8-12]</i>	138
<i>De boeken van de platonisten vergeleken met die van de bijbel [13-15]</i>	142
<i>Inkeer tot het eigen innerlijk [16-25]</i>	144
<i>Op zoek naar Christus' liefde [26-27]</i>	150
Boek 8	154
<i>Naar Simplicianus [1-2]</i>	154
<i>Simplicianus over Marius Victorinus [3-9]</i>	155
<i>In vuur en vlam [10-13]</i>	160
<i>Ponticianus over Antonius en over kloostergemeenschappen [14-15]</i>	163
<i>Augustinus naakt voor zichzelf [16-18]</i>	165
<i>In de tuin [19]</i>	166
<i>Twee of nog meer willen in jezelf? [20-28]</i>	167
<i>'Neem en lees' [29]</i>	173
<i>Alypius en Monica [30]</i>	173
Boek 9	175
<i>De boeien losgemaakt [1-4]</i>	175
<i>Verecundus' aanbod [5]</i>	177
<i>Nebridius [6]</i>	178
<i>Cassiciacum [7]</i>	178
<i>Psalm 4 en de manicheeërs [8-11]</i>	179
<i>Van kiespijn genezen [12]</i>	182
<i>Terug naar Milaan voor het doopsel [13-14]</i>	182
<i>De kerk in Milaan [15-16]</i>	184
<i>Monica [17-22]</i>	185
<i>Visioen in Ostia [23-26]</i>	189
<i>Monica's dood [27-37]</i>	191

Boek 10	198
Geneesheer van het innerlijk [1-7]	198
Wat is God liefhebben? [8-11]	201
Op zoek naar God in het geheugen [12-25]	204
Op zoek naar God voorbij het geheugen? [26-28]	212
Op zoek naar God: uit verlangen naar gelukkig leven? [29-35]	214
Welke plaats voor God in het geheugen? [36-37]	219
In vuur en vlam voor uw vrede [38-40]	219
Drievoudige begeerte: zelfzucht [41-44]	221
Bijbelse woorden als medicijn tegen zelfzucht [45-46]	223
De mond [47]	224
De neus [48]	225
De oren [49-50]	225
De ogen [51-53]	226
Drievoudige begeerte: nieuwsgierigheid [54-58]	228
Drievoudige begeerte: pronkzucht [59-64]	231
Samenvattende terugblik [65-66]	234
Wie bemiddelt tussen God en mens? [67-70]	235
 Boek 11	 238
De tong als pen [1-4]	238
Hoe zijn hemel en aarde gemaakt? [5-8]	240
Scheppen met het woord? [9-11]	242
Wat deed God vóór de schepping? [12-16]	244
Wat is tijd? [17-18]	246
Tijd ervaren en tijd meten [19-25]	248
Drie tijden? [26-28]	251
Wezen van tijd [29-33]	253
Tijd meten in het geheugen? [34-38]	256
De tijd als schepping gekend door God [39-41]	259
 Boek 12	 261
Op zoek naar de hemel [1-2]	261
Onzichtbaar en ongeordend [3-8]	261
De hemel van de hemel [9-13]	265
Hemel en aarde geschapen [14-17]	267

<i>Verschillende interpretaties [18-22]</i>	268
<i>Hemel en aarde: verschillend uitgelegd [23-26]</i>	271
<i>De Schrift verschillend uit te leggen? [27-31]</i>	273
<i>Waarheid in de ruimte van de liefde [32-38]</i>	277
<i>Rijkdom aan uitleg [39]</i>	282
<i>De schepping als een lied [40]</i>	282
<i>Veelstemmige harmonie [41-43]</i>	284
Boek 13	286
<i>Het bestaan te danken aan Gods goedheid [1-5]</i>	286
<i>Schepping door de Drie-ene [6-12]</i>	288
<i>Een drieslag in onszelf: zijn, weten, willen [13]</i>	291
<i>De schepping als allegorese van de kerk [14-15]</i>	292
<i>De Schrift als firmament van gezag [16-19]</i>	294
<i>Bitter water vol ongeloof [20]</i>	296
<i>Vruchtbare aarde [21-23]</i>	296
<i>Lichten aan de hemel tot licht op de aarde [24-25]</i>	298
<i>Kruipende dieren en vogels [26-28]</i>	300
<i>Levende ziel [29-31]</i>	301
<i>Gods beeld en gelijkenis [32-34]</i>	303
<i>Gods zegen [35-36]</i>	305
<i>Groeien en talrijk worden [37]</i>	306
<i>Vreugde van het geven [38-42]</i>	307
<i>Alles heel goed [43-49]</i>	310
<i>De zevende dag [50-53]</i>	315
Noten	316
Praktische informatie	336
Literatuur	339
Over de vertaler	343

Inleiding

De *Belijdenissen* van Augustinus worden algemeen gezien als een hoogtepunt in zijn omvangrijke oeuvre. Door de eeuwen heen tot op de dag van vandaag spreekt het werk lezers aan door de openheid waarmee hij daarin schrijft over zijn persoonlijke geloofsgeschiedenis, het geestelijk inzicht dat erin naar voren komt en de literaire kwaliteit ervan. We leren bisschop Augustinus kennen als zoekende mens en gelovige. In de *Belijdenissen* roept Augustinus zijn lezers op om zich te bezinnen op fundamentele waarden van de christelijke traditie: openstaan voor Gods waarheid en genade.

Augustinus

Augustinus werd geboren in 354 te Thagaste, nu Souk Ahras in Algerije. Hij stierf in 430 in de havenstad Hippo Regius, nu Annaba, eveneens in Algerije, waar hij toen 35 jaar bisschop was geweest.¹ Augustinus bracht zijn hele leven door in Afrika, met een onderbreking van vijf jaar. In 383 vertrok hij uit Carthago om in Rome les te gaan geven. In zijn *Belijdenissen* vertelt Augustinus waarom hij deze keuze maakte, wanneer hij uitweidt over het onbeheerste gedrag van de studenten in Carthago: ‘Zonder blikken of blozen komen ze binnenvallen en met een dolle kop verstoren ze de orde die iedereen met zijn studenten heeft afgesproken om goed te kunnen werken.’² Hij had gehoord dat de studenten in Rome meer gedisciplineerd waren. Maar die bezorgden hem een andere teleurstelling. Het was in die tijd gebruikelijk dat studenten aan het eind van een bepaalde termijn hun lesgeld aan de docent betaalden. De studenten in Rome hadden een manier gevonden om zich daaraan te onttrekken. Tegen de tijd dat er betaald moest worden, spraken ze met elkaar af om gezamenlijk naar een andere leraar te gaan.³ Toen in Milaan de hoge overheidsfunctie van stadsretor beschikbaar kwam, een soort hoogleraar welsprekendheid,

hoefde Augustinus dan ook niet lang te aarzelen. Uit eigen beweging solliciteerde hij naar deze post en verhuisde van Rome naar Milaan.

Daar leerde hij bisschop Ambrosius kennen die een beslissende invloed zou hebben op Augustinus' besluit om zijn wereldse carrière op te geven en zich te laten dopen. In de herfst van het jaar 386 trok hij zich met zijn moeder, zijn zoon en enkele vrienden terug op een landgoed Cassiciacum in de buurt van Milaan. Na Augustinus' doop in de Paasnacht van 387 besloot de groep om terug te gaan naar Afrika en daar de levenswijze voort te zetten waar zij in Cassiciacum mee begonnen waren: een leven in gemeenschap, gewijd aan bezinning, studie en gebed. Maar toen ze daar aangekomen waren, werd Augustinus al na enkele jaren in Hippo Regius gevraagd om priester te worden en enkele jaren daarna ook bisschop.

Noord-Afrika maakte in die tijd deel uit van het Romeinse Rijk. De christenen hadden geen eigen scholen en Augustinus genoot toen hij jong was hetzelfde onderwijs als zijn heidense leeftijdgenoten. Ze deelden dezelfde taal en dezelfde wereldlijke cultuur met dezelfde carrièreperspectieven. In die laatromeinse tijd behelsden vorming en opleiding inhoudelijk vooral taal en literatuur, de praktische oefeningen waren gericht op welsprekendheid. Het ideaal was het kunnen spreken en schrijven zoals de klassieke schrijvers, die hadden geleefd in de eeuwen rondom het begin van de christelijke jaartelling. Veel leerlingen kenden aanzienlijke gedeelten van oude schrijvers zoals Cicero (106-43), Vergilius (70-19), Sallustius (86-35) en Terentius (195-159) uit het hoofd. De ouden stonden model voor het zich goed kunnen uitdrukken, tot op het hoogste niveau. Ze vormden een bron van inspiratie, niet alleen literair maar soms ook religieus. Allegorische interpretaties waren niet zeldzaam. Begaafd als hij was, heeft Augustinus deze Latijnse, literaire cultuur van harte ingedronken. Dat was ook wat zijn ouders wilden. Zij waren niet rijk, maar hadden er alles voor over om hun zoon te laten studeren. Toen de financiële middelen ontbraken en Augustinus zijn studie moest opgeven, sprongen anderen bij zodat hij een jaar later zijn studie kon voortzetten en afmaken. Hij voelde zich volkomen thuis in de geschriften van de Latijnse klassieken. Grieks kende hij ook, hij heeft zich daar later nog wat meer op toegelegd, maar zijn kennis ervan bleef onvoldoende om zich gemakkelijk actief in die taal te bewegen.

Belijdenissen

Boek 1

Inleidend gebed

[1] Groot bent u, Heer, u komt alle lof toe!¹ Groot is uw kracht, uw inzicht is niet te meten.² Nu wil een mens u prijzen, een deeltje van uw schepping, ja, een mens die zijn sterfelijkheid met zich meedraagt, het bewijs van zijn zonde, het bewijs dat u zich tegen de hoogmoedigen keert.³ Toch wil hij u prijzen, deze mens, dit deeltje van uw schepping en u zet hem aan daar vreugde in te vinden. Want zo hebt u ons geschapen, gericht op u, en ons hart kent geen rust tot het rust vindt in u.

'Mijn God,
wie bent u
voor mij?'

Laat mij weten en begrijpen, Heer, wat eerder is, u invoeren of u prijzen, en of u kennen voorafgaat aan u invoeren. Maar u invoeren zonder u te kennen, dat kan toch niet? Zonder van u te weten, zou men iets anders kunnen invoeren in plaats van u. Of moeten wij u juist invoeren om u te leren kennen? Maar hoe iemand invoeren, als men niet in hem gelooft?⁴ En kan men in iemand geloven zonder over hem te horen? Zij die hem zoeken, brengen lof aan de Heer.⁵ Hem zoeken is hem vinden en hem vinden is hem prijzen.

Heer, ik wil u zoeken met mijn roepen en u invoeren met mijn geloof in u, want u bent mij verkondigd. Heer, tot u roept het geloof dat u mij hebt gegeven, dat u mij hebt ingegeven door de mensheid van uw Zoon, door de dienst van uw verkondiger.

[2] Maar hoe moet ik mijn Heer en mijn God dan invoeren? Hem invoeren wil toch zeggen hem bij mij binnenroepen? Is er dan een plek in mij waar mijn God bij mij binnen kan komen? Waar Gód, de schepper van hemel en aarde, bij mij binnen kan komen? Is er dan iets in mij, Heer mijn God, dat u omvatten kan?

De hemel en de aarde, die u geschapen hebt en waarin u mij geschapen hebt, kunnen die u omvatten? Wat bestaat zou zonder u niet zijn. Wil dat zeggen dat het bestaande u omvat? Ik besta ook. Moet ik u nu vragen om bij mij binnen te komen? Ik zou niet bestaan, als u

niet in mij was! Ik ben nog niet in de onderwereld, toch bent u daar ook! Want lag ik neer in het dodenrijk, zelfs daar bent u.⁶

Ik zou dus niet bestaan, mijn God, ik zou er helemaal niet zijn, als u niet in mij was. Of is het eerder zo dat ik niet zou bestaan, als ik niet in u was? Alles is uit u, alles is door u en alles is in u.⁷ Zo is het, ja Heer, zo is het!

Waar moet ik u dan naar toe roepen, als ik toch in u ben? En waar komt u vandaan, als u bij mij binnenkomt? Kan ik naar een plek gaan buiten hemel en aarde, waar mijn God dan bij mij binnenkomt, die zegt: 'Ben ik niet overal, in de hemel en op de aarde?'⁸

[3] U maakt hemel en aarde vol van u. Wil dat zeggen dat zij u omvatten? Of vult u ze en is er dan nog van u over, omdat zij u niet kunnen omvatten? Wat doet u met wat er van u over is, als hemel en aarde vol zijn van u? Of hoeft u nergens in bewaard te worden, u, die alles omvat en alles vervult door het te omvatten? U krijgt uw vorm niet van een schaal die vol is van u. Als die breekt, stroomt u niet weg. En als u over ons wordt uitgegoten,⁹ valt u niet neer, nee, dan richt u ons op. Dan stroomt u niet weg, nee, dan brengt u ons samen.

Maar als u alles vervult, vervult u het dan met heel uw wezen? De dingen kunnen u niet volledig omvatten. Bevatten ze dan maar een deel van u, en allemaal hetzelfde deel? Of is er verschil, en bevatten de grote meer en de kleine minder? Is er bij u wel sprake van een groter of kleiner deel? Of bent u overal volledig aanwezig zonder dat iets u volledig kan omvatten?

[4] Wat bent u eigenlijk, mijn God? Ja, wat anders dan God de Heer? Wie is er Heer behalve de Heer? En wie is er God behalve onze God? U bent verheven, voortreffelijk, machtig en almachtig, barmhartig en rechtvaardig, verborgen en toch aanwezig, mooi en sterk, stabiel en toch ongrijpbaar en zonder zelf te veranderen verandert u alles.¹⁰ U bent nooit nieuw, nooit oud en maakt alles nieuw. De hoogmoedigen maakt u oud zonder dat ze het merken. U bent voortdurend werkzaam en toch altijd in rust. U haalt naar u toe maar komt niets tekort. U draagt, vervult en beschermt. U schept, u voedt en voltooit. U zoekt maar mist niets. U bemint maar die gloed verteert u niet. U bent jaloers en blijft onbewogen. U kunt ergens spijt van hebben zonder dat het u pijn doet. U wordt boos en blijft toch rustig. U verandert uw werk maar niet uw plan. U krijgt terug wat u vindt maar niet verloren had. U

Boek 2

Puberteit: opgaan in het vele

[1] Nu wil ik de ontluisterende dingen in herinnering roepen die ik heb gedaan, het aardse bederf van mijn ziel. Niet omdat ik ervan houd, maar omdat ik graag wil houden van u, mijn God. Het nagaan van mijn slechte wegen smaakt mij bitter, maar mijn motief is liefde voor uw liefde. En ik hoop dat u daardoor smaak krijgt voor mij, zoetheid die niet bedriegt, zoetheid vol geluk en zekerheid. Liefde voor uw liefde is mijn motief als ik mijzelf terughaal uit mijn verstrooiing, een verscheurdheid die mij uiteenreet: weggelopen van u, de Ene, was ik opgegaan in het vele.

‘Met het
hoofd in de
nek liep ik
van u weg’

Ja, op een bepaald moment in mijn jeugd vatte ik vlam. Ik wilde me vol eten aan al wat laag is en ik was niet bang om te verwilderen in allerlei duistere liefdes. Uw beeld in mij verloor zijn kleur en in uw ogen begon het weg te rotten. Maar mij beviel het wel en ik wilde graag goed vallen in de ogen van de mensen.

[2] En wat anders wilde ik graag dan liefde geven en liefde ontvangen? Maar verwantschap van geest was voor mij niet voldoende. Die maakt vriendschap helder, maar uit de modderpoel van mijn lichamelijke begeerte en uit de bron van mijn puberteit stegen dampen op rond mijn hart. Ik had er geen idee van wat heldere liefde was en wat donkere begeerte. Allebei waren ze er, heftig en verward. In die kwetsbare jaren sleepten ze mij mee naar afgronden van begeerte en gooiden me in een kolk van laagheid.

U was echt boos op mij terwijl ik me van niets bewust was. Het gerammel van mijn menselijke zwakheid had mij verdoofd, de straf voor de trots van mijn ziel. Ik liep steeds verder van u weg en u liet het gebeuren. Ik dreef rond en liet me gaan, ik stroomde uit naar alle kanten en kookte over in losbandigheid. En u zei niets, u, die pas laat mijn vreugde bent geworden! Toen bleef u zwijgen en ik liep steeds

verder van u weg, naar meer en naar nog meer onvruchtbaar zaad voor alleen maar pijn, met trots verdorven en rusteloos doodmoe.

[3] Wie had er iets kunnen doen aan mijn ellende? Wie had de vluchtige schoonheid van deze laagste ervaringen ten goede kunnen keren en grenzen kunnen aangeven voor deze vormen van genot en de onstuimige branding van mijn jeugd laten uitebben op de kust van een huwelijk? Rust vind je alleen als je vrede hebt met het doel van dit genieten, namelijk het verwekken van kinderen, zoals uw wet leert, Heer. U geeft ons stervelingen een nageslacht, u bent ook in staat met zachte hand iets te doen aan deze doorns die er in uw paradijs niet zijn.¹ Want uw almacht is niet ver van ons,² ook al zijn wij ver van u. Ik had ook aandachtiger moeten luisteren naar de stem uit uw wolken: ‘Het huwelijk is een zware belasting en die zou ik u willen besparen.’³ En: ‘Het is goed dat een man geen gemeenschap heeft met een vrouw.’⁴ En: ‘Een ongetrouwde man draagt zorg voor de zaak van de Heer en wil de Heer behagen. Maar de getrouwde heeft zorg voor aardse zaken en wil zijn vrouw behagen.’⁵ Natuurlijk, ik had beter moeten luisteren naar die stem. Dan had ik als ongehuwde omwille van het koninkrijk der hemelen⁶ groter geluk gevonden in het verlangen naar uw omhelzing.

[4] Maar nee, het bruipte in mij, helaas. Ik liep bij u weg en deed gewoon waar ik zin in had. Uw bepalingen overtrad ik allemaal en ik ontkwam natuurlijk niet aan uw rake klappen. Wie trouwens wel? U was er altijd, boos uit barmhartigheid, en sprenkelde bittere irritatie op al mijn ongeoorloofd genot. U was bezig mij zover te krijgen dat ik op zoek zou gaan naar het genieten dat geen irritatie kent. Als ik dat zou doen, zou ik niets anders vinden dan u, Heer. Alleen u, die ons via pijn een hint geeft, die ons verwondt om te genezen,⁷ die ons doodt om ons niet te laten wegsterven van u.⁸

Waar was ik toen, vijftien jaar op weg in dit leven, en hoe ver weg van het genot van uw huis,⁹ toen de waanzin van tomeloze wellust bij mij de scepter overnam en ik me met handen en voeten liet binden? Banale mensen keuren zoiets goed, maar niet uw wet. Mijn ouders deden niets om mij in mijn val op te vangen met een huwelijk. Hun enige zorg was dat ik zo goed en zo overtuigend mogelijk zou leren spreken.